

205 2357

M

Naisterahwas

lõõpingis meeste ees

Kirjutanud

J. Järm

Tartus 1912

G. Grenzsteini trüfifoda.

Naisterahwas

(süüpingis meeste ees*)

Naisterahwa film näeb sagedaste
rohkem kui mees juurendam
klaasiga. (Grabbe)

Naisterahwa heal — Jumala hea
Prantsuse wanaõua

Kes wähegi midagi mõtelda juudab ja mitte pi-
mestatud ei ole, saab tahtmata aru, et siin ilmas kõik
inimesed teatawas mõttes ühedigustisteks sünni-
wad ja sündinud on. Nõnda on looduse mõte, Looja
tahtmine inimeste kohta kindlaks määranud. — Ometi
ei ole peaaegu kuskil maailmas kohaste leida, kus ini-
meste juures täielik ühedigustus walitsemas oleks.

*) 1910 aastal nov. kuul ilmus Tall. Teatajas kirjatöö —
Otto Weiningeri mõtete kokkuvõtte — mis kirjatöös naisterahvast
kui inimeste tema waimlikes ja hingelises wäärtuses väga ülekoh-
tusel ja tõewastasel wiisil alandada püüti ja tema õiguste roh-
kendamise vastu kangeste wõideldi. Suba muudugi on meeste-
joo juures see efiarwamine laialt maad wõtnud, et naisterahwas
olla mehest inimlikult alawäärtuslikem ja et teda mitte ei wõi
seltskondlikes elus mehega ühedigustlusesse tõusta lasta. Nüüd
püüab Weiningeri kirjatöö meestejugu jelles õnnetus efiarwami-
ses weel enam julgustada ja nõnda paha ikka weel pahemaks
teha. Weiningeri mõtete peale selgitawaks wastujeks kirjutasin
mina järelseiswa kirjatöö, et leidnud aga senini wõimalust teda
awaldada. Nüüd ilmub ta isand J. Läte kulus. Soowin, et mõt-
tepaljused Lätele selle töö kirjastamises lahkest vastu tulekswad
ja raamatuteist rohkest rahwa jetta laiali laotada aitaqswad.

Rudas see tuleb?

See tuleb sellest, et inimene oma kõrgemal arenemisekäigul alles tee hakatusele seisab, seal alles ei me si sammujad astub, ja et hoolimata meelega võimuahned olemused teiste käest palju õigusi on ära kiskunud ja neid teisi eneste võimualusteks teinud. Nõnda on võimuahnete meeste poolt siindinud rahwa masfede, „alamate“ seisuste vastu, nõnda samasuguste meeste poolt ka n a i s e j o o vastu — enam vähem kõiges maailmas. Muudugi on see ülekohus ja patustamine looduse määruse, Looja tahtmise ja teiste inimeste vastu.

Rus aga patustatakse, seal sünnitatakse elusfe häda. Nõnda ka siin. Võmata segadused ja õerumised, õiguste tagasi püüdmine ja sellele püüdele vastupanemine, surwe alt ülestungimine ja selle tungile vastuwõitlemine, kannatamine ühest poolt ja koormamine teiselt poolt — need on tähendatud patustamise karjuwad tagajärjed, ühtlasi aga ka meieaegse elu põnewamad, põlewamad päewanähtused. Suur hulk häda koormab meie kaunist maailma nende nähtuste näo all.

Kurb on õiguste asjus lugu naisterahwaga. Mees, tema wend, on tema käest rohkesti tähtsaid õigusi ära wõtnud ja on ainult enese nende õiguste omanikuks teinud. Sellele ülekohutule on naisterahwas mõnedes enam-walgustatud ilmakohdades tõsisemalt vastu rääkima ja ärawõetud õigusi enesele tagasi nõudma hakanud. Et tema nõudmine tõdepõhjal seisab ja ta wend tema vastu selles asjas raskesti on patustanud, siis tuleks arvata, et õiguste riisuja seda, mis ta teiselt ära wõtnud, nõudmise peale nüüd häbitundes ja keelmata temale tagasi annaks. Aga nad ei anna! Wähene hulk wälja arwatud, panewad mehed igal pool naisterahwale, oma õele, kangeste selles nõudmises vastu.

Üna keelamise ja wastupanemise põhjusteks püüab mees seda ettekäännet teha: naisterahwas olla waimu- ja hingewõimete poolt mehest niuwõrt madalam, et ei wõida teda mehega ühedõiguslikuks jaada lasta; sellest saawat inimeseseltskonnale rasket kahju tulema.

Saksamaal ilmus Otto Weiningeri poolt, mõni aasta tagasi, naisterahwa rufumiseks raamat „Geschlecht

und Charakter" — Sugu ja iseloom —, mille jisu G. Laamann ka Gesti keelde on toimetanud, nagu see „Tallinna Teatajas“ hiljuti ilmus. Weiningeri mõtted selles töös on naisterahwa vastu nii väga ülekohtused ja oma otjustamistes nii häbemata waled, et ei jõua küllalt imeks panna, kuidas mõis üleüldse keegi inimene niisugust jõledust ja meeletust kirja panna ja avaldada.

Weiningeri arutuste järele „peitseb kõik paha ja kuri“, mis maailmas leida, peaaesjalikult naisterahwas ja see olla „meie aja ülesleidus.“ — „... kuna naisterahwa hingeelus ainultki ta sugu mõduandew on, seisab meesterahwal selle kõrwal veel tema waim,“ loeme G. Laamanni Weiningeri-tõlkest. „Naisterahwa iseloomus on kõik sellest põrmust“, meesterahwa omas aga on peale selle veel midagi, mitte juit maailmast“, mis põrmust kõrgemale mõib tõusta.“ — „Kuid niisama nagu naisterahwas wõderaste fulgedega mitte wabaks waimuks ei mõi saada, niisama on ka meesterahwas tema kaudu saatuslikult maa külge finni köidetud. Naisterahwas on see tinapommi, mis meest alati jaluist tagasi tirib, kui ta waim taewa tahab tõusta, et seda sealt maha tuua. Kõik juured waimlised, ufulist, ühiselulist, liikumised on kõhe langenud, niipea kui nad juba kofkuleppimist waimu ja põrnu, meheliku ja naisliku wahel on hakanud jositama.“

Nõnda on mõinud kirjutada üks sugu teise soo kohta, inimene-mees inimese oma õe kohta. See on niisugune, et häbi on seda lugeda ja hinge täis ajab. Ainult mehel on nende sõnade järele waim; naisterahwal ei olegi waimu; temal on ainult „sugu“ ja ainult see on temal ta hingeelus mõdu andew. Meheliku nimetab W. waimuks, naisterahwaliku põrmuks! Mees oma genialisusega, waimuga, tahab taewa tõusta ja seda sealt maha tuua, aga waimuta naisterahwas, kelle iseloomus kõik „sellest põrmust“ olla, ei lase teda seda teha. — Jõledamat walemõtet ei mõi üks sugu teise soo vastu enam wälja mõelda.

Meie loeme G. Laamanni tõlkest edasi: „Inimese waimliste mõimete tipp ja kroon on suurwaim—„genius.“ Meesterahwale on ehk mõib genialsus omane olla, nais-

terahwale aga on see hoopis wõeras. Dal pole oma ise? teadwat minat, oma ümbritsewa ilmaga elab ta alalises tumedas ühenduses." "Nii siis wõime otfusele tulla, et genialsus ainuüksi mehelik omadus on — kõik anderikkuse tundemärgid puuduwad naisterahwa juures täieste."

Pimedus on kord walgusest jutlustama hakkanud, ta jutlustab siis aga edasi. Kelle kohta awaldata Weininger need nii alandawad, raskest hingelõhtuwad sõnad? Inimese ilmale tooja, kõige inimlikku elu edasikandja kohta. Kas tema wähegi ei suudaks häbeneda! Kuul on ometi see Wininger, kust kõik tema poolt ülistatud mees-tesugu siia ilmasse saanud — kas wähest puu otjas kaswanud — kui naisterahwas nii ilma waimuta, ilma hingeta ilma iseteadliku minata on? Kudas wõib see, kellel enesel waimu, hinge, iseteadwat mina, anderikkust ei ole, kudas wõib see neid kõrgeid omadusi enesest tõuswale uuele olewusele anda — oma pojale? Ja tütrele mitte!! Kui naeruwäart! — Küsimine, kas see wõib üleüldse wõimalik olla, et see, kellele nii suur ja kõrge ülesanne siin ilmas täita anti, inimeste ilmale tuua, kõike inimeste elu maailmas edasi jaata, kanda, kaitsta, hoida, kaswatada, et see wõib waimliste ja hingeliste omaduste poolt nii wäga wiletsaks, armetuks loodud olla — tinapommi, kelle iseloomus kõik sellest põrmust — oma wennast nii wäga palju waimlikult wiletsam, wennast, kellele mitte nii suurt, raskest ülesannet täita ei määratud? Ei, see ei wõi mitte wõimalik olla! See igawene elu põhjusollus, kelle läbi miidu kõik on nii otsarbe kohajelt korraldatud, ei wõinud, ei saanud selle ühe, kõige suurema asja juures mitte nii mõistmata, nii hoolimata ja ülekohtune — iseenele ja oma töö ülesandele mitte nii wäga wastane olla! Kellele nii suur, raske ülesanne täita anti, sellele anti selle kohajelt ka tarwilised suured wõimed, anded ja omadused — ennem küll weesuuremad kui sellele, kelle peale mitte nii suurt ülest annet ei pandud.

Läheme inimese juurest alla poole, loomade juurde kas leiame kuskil nähtust, kus emaloom waimlises ja hingelises küsimuses isaloomast madalamal järjel seisaks-

Ei leia. Olgu mis loomad tahes, ikka seisab emaloom waimliste wõimete poolt isaloomaga vähemalt ühel kõrgusel — hingeliste wõimete poolt omal wiisil temast aga weel kõrgemal, see on, emaloomad on pehmemate kaunimate tunnetega kui isaloomad, selle juures aga igatahes nendega ühefõrguste waimliste wõimetega. Seda on emaloomadele nende ülesannete täitmiseks ka waja ja selle wadjaduse täitmiseks ehtis looduses talitsem eluwägi neid kaunimate omadustega.

Samuti on lugu ka inimese, kõige kõrgema looma, kui jumaluse enese esitaja juures. Ei ole ja ei wõigi mitte seda olla, et see pool inimesefugu, kes inimliku elu hoidjaks ja kandjaks on määratud ja selle sügawmüistikalisesse olemisesse püha elusaladus — ärandistmata juur asi — on warjule pandud, et tema oleks waimu, mõistuserikkuse poolt madalamaks loodud kui tema wend oma lihtsamate ülesannete täitmise all. Hingelikus küsimuses aga seisab naiefugu omal wiisil, läbistiku wõttes, mehest weel kõrgemal, Ta on puhtama, kaunima truuima hingega kui mees, tähendab, temas on enam hingefuuryt kui mehes. Ja taewa maa peale mahatoomises — selleks on tema kaunis hing omafem, tema käsi puhtam, wõimukam kui, kahjuks, tema wenna juures selles küsimuses lugu on! Mitte naine ei ole taewa mahatoomise küsimuses tinapommiks mehe jala külles, waid ennem on lugu ümber pöördud.

Nii ei ole mitte mees naisterahwa kaudu „maa külge kinni köidetud“, waid mees on naisterahwa maa külge põrmusse maha surunud. Ja mitte naisterahwas ei ole keelanud meest taewasie tõusmast, waid meesteuugu on naisterahwast selles tagasi pidanud.

Mees on hinge poolt kalgima, faredama, wõimuhinukama iseloomuga kui naine, ja kui niifugune on tema enam vähem juba ajaloo algusest, aastatuhandatest jaadik, naisterahwa kui pehmema, tajasema loomuse enese ülewõimu alla alamasse olukorrasse maha surunud, on teda aegapidi siis ka üleüldse alamaks olewaks pidama hakanud, wiimaks ainult kui enese tööloomaks ja lõburiistaks, mitte enam kui tõiseks, iseseis-

waks inimejeks. Ja nõnda enamiste igal pool maailmas.

Wiimaks, kui haridusewalgus hakkas ilmasse tulema, teelas mees naisterahwale ka kõik kõrgema hariduse saamise ja waimlised töökojad ära, ka selle õiguse, et naisterahwas seltskondlistes, riigi ja rahwa asjus kudadagi tohiks oma jõu wõi healega tegew olla. Alles Prantluse rewolutsiooni järele, 19. aastajaja algusel, hakkati Europas märkama, et wististe ka naisterahwale oleks natukene suuremat haridust waja, muudugi mitte weel ülikooli haridust. Enne seda arwatiwad mehed ka kõrgemates ringkondades ikka, mida kitsamõttelisem, mida lapsumi naisterahwas waimlistes, teaduslistes asjus on, seda parem naine — tähendab: seda parem lõbu- ja mängukann — lasew ennast tarwitada, kudas jina tahad.

Ka kirik, palju aastasadajid peaaegu ainuke inimliku kultura kandja, pidas naisterahwast mehest mitte ainult palju alamaks, waid ka patlikumaks, osalt koguni kui patu aparatiks. Oli ju ka kiriku esitaja ikka ainult mees. Ei olnud siis ka sealt poolt ses asjas paremat loota. Ja seejama kirik hoidis siis naisterahwa kui kõlwatu olewuse teadusest ja tõsisemast waimuwalgusest kangeste eemale. Et naisterahwa juures kõrgemad hingewäed tihedamalt ja selgemalt ennast awaldasiwad kui mehe juures, nimelt müstikalised, ülemõistuslised hingewäed, siis hakkas kirik, ja ühes temaga ka ilmalikud wõimupidajad isandad, ka seda seletama, et need naisterahwa tähtsamad hingewäed olla kuradiist pärit ja et naisterahwas, iseäranis aga tähendatud tähtsamate waimu- ja hingewägedega naisterahwad olla kuradiga ühenduses, pidada temaga salalist sõbrust, ka sugulist sõbrust! Nõnda seeldati palju waimu- ja hingerikkaid naisterahwaid nõidadeks, piinati hirmsamal wiisil kui ükski pörgu seda teha surdaks ja põletati tules ja uputati wees ära. Seda tehti paljudega ka ilma iseäraliste hingewägede märkamiseta, ka harilikul waimurikkuse põhjusel, kui see ehk selle kandja kuidagi iseäralikult wäljapaistew wõi mõjuawaldaw oli. Oma pühade kontsiliumide peal pidasiwad kiriku esitajad ka selle üle aru, mis elufas see naisterahwas õige olla, kas tema olla inimene wõi ei olla ja kas

temal olla hinge wõi kas mitte ei olla. Alles 1683 a. feisis ühe kontsiliumi päewakorras küjimus läbirääkimise all, kas naisterahwas üleüldse inimene olla. — Need-
jamad waimulikud mehed töiwad enestele oma koosole-
kute peale sagedaste nii palju lõbunaisterahwaid kaasa
ja elasiwad seal priiskamises ja lihahimutäitmisest niis-
gust elu, et seda lugedes sügawaste kolkuma pead. Sa-
muti tegiwad ilmalikud wõimumehed eneste koosolekute
ja kongresside peal. Mustas keegi suurrherra mõnda linna
sellelega et temasse külasse tuli — kas linna oluforda tä-
hele panema wõi muidu, siis töiwad linnawanemad te-
male reakotta ka hea salga ilusaid noori neidusid, et ta
nende peal oma silma wõiks lõbustada ja nende hulgaft
meeldiwamaid enesele öölöbuts wälja walida nii mitu
kui ta aga tahtis.

Mõnda oli naisterahwas nende „waimurikaste“
meeste läbi sügawasse alandusesse ja walgufeta olekusse
maha surutud, ühtlasi aga nende surujate himuasjaks ja
töömajinaks tehtud. Ja nüüd, ka uuemal, selgemal ajal,
weel nii meeletu alatuks pidamine ja surumine naiste-
rahwa wastu!

Mees ise on naisterahwast aastatuhandate wälu-
tel alandada, sõgestada püüdnud, on tema, oma õe, wastu
hinge ja ihu poolt raskest wägiwalda tarwitunud, ja
nüüd karjub ta tema peale: naisterahwal ei olla waimu,
ei waimusuuruft, ei oma iseteadwat mina jne. Mees ise
on naisterahwa porisse, õigusteta olekusse maha surunud
ja nüüd seletab tema: naisterahwas ei ole puhas, ta on
ilma „kõlbluseta ja ilutundeta“, ilma „hingeta“ — teda
ei wõi mehega ühedõigustusesse tõusta lasta.

Niisuguse „suurwaimlusega“ ja „geniaalsusega“ ei
wõi ükski taewast ei selle maa peale mahatoomisest wä-
hematti õiget aimugi saada, weel vähem taewast maa
peale maha tuua — niisuguse „suurwaimlusega“ wõib
ainult pörgut meie ilusa maailma peale üles tuua.
Ja paraku, seda on mehe „suurwaimluse“ läbi ka sün-
dinud!

„Õndsad on need, kes südamest puhtad, nemad pea-
wad Jumalat nägema,“ teise sõnaga, nemad wõiwad

taewasfe tõusta ja jeda maa peale maha tuua. Taewasfe tõusma — jeda ei wõi ükski muu kui jee, kelle hinges, südamel juba taewast olemas on, jee on hingepuhtust, hingeisurust; jeda tuleb aga mehe iseloomul naisterahwa iseloomu juurest alles õppida.

Mehe käes üle ilma on kõik wägi ja wõimus. Tema walitseb, tema on käsjuandja, seaduste tegija ja isand üle kõige, mitte naine. Naiste on tema inimesefeltskonna eluõrora kujutamise kallalt oma wõimuahnuses hoopis eemale peksnud. Nõnda on tema oma ainuõigusluses mitu tuhat aastat siin ilmas müranud, walitsenud, korraldanud — mis on tema oma genialsusega siin walmis saanud, mis sellest ilmast teinud? Inimeste ja inimeste wahel on tema kõrged seisuste waheseinad ehitanud — inimeste alandamiseks. Inimese-feltskonna, wendade ja õdede kogu, on tema üksuste wastasteks ja üksuste wõimualusteks waemulisteks klassideks, seisusteks jaotanud; rahwad ja riigid üksuste murdjateks kaswatanud, kes, niipea kui saawad ja oma jõu peale julge olla wõiwad, üksuste hirmjal wiisil maha tapawad, häwitawad, rööwivad. Töötegewad rahwahulgad tegi tema õnnetuteks orjatarjadeks, ilma wabaduseta, ilma õiguseta, tarwitas umbes jeda sama wägiwalda ka oma õe vastu, milles kõiges alles uuematel aegadel — wõideldes ja walgastades — on lugu paremaks saama hakkanud.

On selles kõiges küll palju taewasfe tõusmise tahtmist wõi taewa maa peale toomise püüet.

Kuidas wõijiwad naisterahwa juures sarnasel lool waimuwõimel täielikumalt väljaareneda, kuidas juured waimutööd tema läbi loodud saada? Ruhu misisugust head seemet ei küllwata, küll aga umbrohtu — kuidas wõib sealt kõige paremat wilja lõigata? Kust walguise kiired nii hoolega eemale hoitakse, kuidas wõib seal taim kõige kaunimal wiisil tänuisele välja areneda?

Oleks naisterahwas ajaloo algusest saadik kuni tänapäewani mehega täitsa ühedõigusluses, ühesugustes oludes ja ühewäärtuslises hariduse-saamises elanud, kahtlemata oleks tema siis niisama tähtsaid waimutööd teinud, pikkiilmajid, aurumajinaid ja telegrafisiid leidnud, nagu

nüüid see mehe poolt on süündinud. Wõi oleks meeste-
fugu ajaloo algusest saadik kellegi ülewõimuu all sama-
fugustes õigusteta ja surutud olekus kinni hoitud, nagu
see nüüid mehe poolt naisterahwa wastu on süündinud
— kes julgeb oletada, et mees sarnases olekus seistes
nüüid oma wainuõõu ja tegude tähtsuse poolt kõrgemal
järjel paistaks olema kui praegu naisterahwas paistab?

Paartuhat aastat tagasi süündis inimene ilmale,
wainuu ja hinge poolt „suurem kui keegi teine, keda aja-
lugu tunneb.“ Ja kirjutatud on ja sadade miljonite ini-
meste hingedes ilutseb usk, et tema ilma mehe kaastead-
miseta ilmale tuli. Aga keda usutakse küll, et tema
naise süülest süündis. Ja sellest suurwaimust ja suurhin-
gest jõudis selle järele, mis kirjutatud on, küll naiste-
rahwas midagi aru saada ja midagi temale k a a s t u n d a,
aga — kas ka mees? Just eneseülistajad mehed, „suur-
waimlikud“ wariserid ja kirjatundjad, ülemad preestrid
ja rahwawanemad nõuduwad temale surma ja tapuwad
tema ära, ütlesiwad, temal olla kurat ja kurjawaimu
wäel teha tema iniet. Ja kui need mehed teda surma-
paigale wedasiwad, käis naiseõugu nuttes ja kaebades
tema järele — midagi nad siis ikka temast mõistiwad. Sõegi
üks suurest soost naisterahwas, maawalitseja naine, hoiat-
tas oma meest ja ütles temale: Sul argu olgu midagi
tegemist sellejnatse õigea!“ Kuid kes küsib naiste-
rahwa nutust wõi nõuandest! Mehed kirjatundjad, üle-
mad preestrid ja rahwa wanemad karjusiwad aga: Poo-
risti! Ta on Jumala ja keisri wastane! — Kõõuni ka
siis weel, kui tema juba hauda pandud, tuliwad naised,
et selle „Jumala ja keisri wastase“ surrukaha kallite roh-
tudega wõida. Ja pärast, kui tema üles tõusnud, näi-
tanud tema jälle kõige enne ennast naisterahwastele ja
trööstinud neid. Ka tema elus leiame teda tihti nais-
terahwa, selle surutud soo poole hoidwat ja üleüldse
alama rahwa eest seiswat. Ühe waese naise kohta ütles
ta kõõuni kui imestades: „Õiifugust usku ei ole mina
Israelis mitte leidnud! Ja kui tema enese ärawalitnud
jüngrid, mehed, ühe naise wastu kurjaks hakkasiwad saa-
ma, tõreles ta neid ja ütles: „Mis waewa teete te sellele
naisele!“ Eneseülistawaid mehi aga roostas ta kibedaste:

„Sääse furnajad, kamelite neelajad, lubjatud hauad, mis jeeft täis mädanemist on! Ei lähe ise taewa riiki, ei laske teiji minna. (Mga mis ütleb Weininger?!). Ühe kuninga kohta tähendas ta: „Minge ütlege jellele rebasele jne.“

Enne seda suurt waimu peeti naiesfugu igal pool alatuks olewuseks, tema oli esimene, kes oma eluwaadetes naise mehega ühefõrguseks ja täiest üheõigusliseks tundis. Kuid kust need „waimurikkad“ mehed mõistiwad teda! Kuulsime juba, mis tema „tõsised“ järeldajad ja kuulutajad, mehed, oma konfiliiumide peal naiesfuo kohta arwawiwad ja mis nad tema alandamiseks tegiwad. Teame ka, kuidas weel praegugi meestefoo poolt naisterahwa üheõigusluse ja ühewäärtusluse vastu mõeldakse.

Hoolimata kangetest surwetest ja kütkestamistest leiame naisterahwa juurest siiski waimusuurust küllalt, see on mehega wõrreldes küllalt. Tema waimusuurus on aga ennaft rohkem mõedul teistel wäljadel awaldanud kui meestefoo juures, seal, kust mees teda enam palju tagasi hoida ei wõinud: inimese kaswatamises, õnneluseloomises koduilmasse, heategewuses õnnetute ja kannatajate kallal jne., kaunis rohkestes aga ka otsekohesustes waimutöodes loowalikus mõttes. Greeka luuletajannaft Sappho'it, (juba enne Kr. 600 a.) kirutatakse, et tema on üks kõigesuuremateft juurwaimudeft ja luuletajateft olnud. Ja Greeka õitseajast peale kuni tänapäewani on naisterahwas — raskest jurumistest ja kõrwaletõrjumistest hoolimata — kaunis tihti siiski ikka ka waimutöodes waimusuurust awaldanud. Rootsi naiskirjanikule, Selma Lagerlöff'ile, annetati 1909 aastal kõige suurem praeguse aja auhind — Nobeli auhind. Ligi paarikümme aastat tagasi andis Pariisi Teaduste Akademia Wene naisterahwale, Sonja Rowalewskaja'le, kes Stockholmis ülikoolis professorinnaks oli, ühe raske teaduslise töö eest auhinna — kõrgema, austawama, kui ta enne, selle auhinna asutamistest, 50 aastast saadik ühelegi mehele sugugi nii kõrget auhinda ei olnud anda wõinud.

Dma väikese Gesti kirjapõllu peale waadates leiame, et naisterahwas siin mehega umbes ühes kõrguses

feisab. Tahetaks meie luulekirjanikkudele auhindaajid anda, siis peaks kõige kõrgem auhind wististe küll ühe naisterahwa, Roidula, pead ehtima. Ja selle käest jaa-
wad meie „kullakaewajad“ wanu rahwalaulusid ja muud wana kulda kõige rohkem? Naisterahwa käest! Dr. Weste rääkis tihti iseäralise waimustusega sellest, kui wäga palju wanu laule tema wana eidekese Epp Wäwara käest saanud. See märkus olgu Weningeri juures wastuseks ka sellele tema põhjuseta süüdistamise kohta, et naisterahwal ei olla meelespidamise wõimu.

Kes meie aja kirjanduse ja muu waimlise tegewuse liikumise woolu tunneb, näeb tahtmata, et selles liikumises rohkestest ka waimurikkaid naisterahwaid kaasatöötamas on. Kui meie aja „kunstikõrgusel“ seiswale peenemale seltskonna jaole see tõde wahest mitte küllalt filma paistew ei peaks olema, siis tuleb see rohkel mõedul sellest, et nende „kunstikõrgusel“ seisjate maitse ja tunne neis asjus enam wähem on ära mõnitatud, inimlikult puhtalt tõetunde teelt osalt ära ehitatud. Sest ükski küpsenud naiskirjanik, kelles waimusuurust on, ei taha enesest mitte seda alpimise püüdi jallida, et oma tööde stiili ja ehitusega kangeste wäljapaistew, kangeste oma enese isewiiril „modernilik“ olla, nagu seda nüüdse aja need meeskirjanikud, kes pisikesed juurwaimud on, enamiste kõik kangeste püüawad, kes siis „kunstikõrgusel“ seiswa ringkonna maitse ja tunde ka on ära rikkunud. Waimuga ehitud naisterahwas, oma puhtamas õiglasemas hinges, käib oma kirjatöodes ja muus waimlises tegewuses inimliku kõrguse lihtsuse teedel, hingetõe otsekohefuse seadustes. Kõrge ja lihtne, sügaw ja otsekohene — nõnda on waimuga ehitud naisterahwa hing.

Kui Schwarz Wene riigi ülikoolidest hakkas naisterahwaid wälja peksma, kuhu nad waba pealtkuulajatenä olivad jõudnud järe tungida, siis asus üks asjako-
hane büroo ja see palus ülikoolide profesjoridelt teateid, kudas olla naisterahwad ülikoolides õppides ennast wälja näidanud? Kostused tuliwad ja nendest leiti, et naisterahwad õppimise asjus meesüliõpilastest üheski tüki-
taha ei ole jäänud, mõnes asjas nendist weel ees olivad, nii nimelt kirjema-
sarujaamise, u-
si n-
ma-
s-
e-
da-

si jõudmises, korralikumas eluviis. See on ju siis anderikkus. Weininger aga otsustab: kõit anderikkuse tundemärgid puuduvad naisterahwa juures täieste.“(!)!

Oh! mõeldagu meie wallakoolides ilmuwate nähtuste peale, kus mõlemast soost lapsed jegi õpivad. Kus on iial sealnähtud, et tütarlapsed waimuwõime, anderikkuse poolt poislastest madalamal järjel seisaksiwad? Ei kuski. Küll aga lehwib naisterahwa waimurikkuses omal wiisil teistjugu hing, pehmem, tasasem, enesegaawam kui meesterahwa omas. Hingerikkuse ja hingejuuruse poolt, niipalju kui sellest tundmuste kaunidusesse, tahtmise puhtusesse ja meeletooni tõesse puudub, seisab naisterahwas, läbistifu mõttes, meestejoost kõrgemal. Seda võib tingimata igakuks igal pool elus ise näha. Lähed ja linnas üle mõne platši, kus wiletsuses elawa alama rahwa lapsed koos on, kohe seisab see tõde sulle seal wastu: Poisikeste juust kuuled ühtelugu; „kurat, kurat!“ ja mitmesugused veel rumalamad muud sõnad, mis nad meeste juust õppinud ja hingesse saanud; aga tütarlaste juust — dieti ühtegi rumalat sõna ei ole seal kuulda. Naistejoo kaunimas hinges ei wõi kõlwatus, toorus kergel wiisil wõimule tõusta.

Tuttawad raske mõjuga pahad kombad, joomine, suitsetamine, mõnesugused mänguhaigused, — kui rohkel wiisil loffawad nad meestejoo kallal, aga dieti arwaste naistejoo kallal. Vigikorra niisamuti on lugu ka kuritegude asjus. Ja jugueluküsimus, — armastus, — kui palju võib meestesugu selle juures naisterahwa hinge lõhkuda, kõige pühama juures petta, waletada! Kõige enam veel hariduseofalistes ringfondades! Jegi hirmus wägiwalla tarwitamine mõetaks siin wahel abiks! — Ka enesetapmise kuritöös käib mees naisterahwast kaugelt üle, kuna küll naisterahwal praeguses ilmaforras palju enam kannatada on kui mehel. Meie „kristlikust“ haritud seltskonnast võib palju naist leida, kelle elu just mees on kolemaks, raskeks teinud, — ka on niisugusid, keda mees tihti peksab, taob, nii et ihu muhkudes ja wermetes seisab, aga mitte nad enna ei ära ei tapa. Aga see nii ülistatud, waimurikkaks kiidetud mees tapab enese tihti

ära, ainult sel põhjusel, et tema ise oma elu ja ka ise-enele nii nurjatuks tegi.

Kui naisterahvas meie „kristlikus“ haritud ilmas joomises, jüguelulises kõlwatuses jne. ka hakkaks nõnda elama, nagu see meestejoo poolt sünnib, — mis ütleks see eneseilulistaw mees küll siis! Ja mis jaoks inimese jeltskondlikust, inimlikust elust siis?! —

Raiejoo loomuses on vähem loomaliikku, vähem kaldumist alapoolistele ihketele ja firgetele, tema hing — tundmine, tahtmine, fantaasia — on puhtamad, puhtuse ja kauniduse woorustes kõrgemad, tugewamad, nii et kõlwatus, paho, alapoolised ihked teda mitte nii kergeste eneste wõrku awateleda ei wõi, nagu see meestejoo juures sünnib.

Küllalt näeme elus ka seda, et mees, kellele küll kaunis jagu genialist, waimurikkust oli antud, siiski muidas roomas, kõlwatuses põhja langes. Kudas see tuli? Waimurikkuse, mõistuse rohkuse juures oli puudus hingurikkusest, puhtast, wooruslikust hingeleegist.

Björnstjerne Björnson kirjutab oma kõrges wandauses kord, temale tulla ta noorepõlwe päewadest palju noorimehi meelde, kes kaunite waimuannetega ehitud olnud ja kellele ka hariduseteed lahti seisnud. Aga midagi ei olla neist rahwale ei jeltskonnale head tulnud. Üks oja warisemud nendest noorelt hauda, teine oja teinud enese niisama noorelt armetuteks, hädisteks kõsudeks — ühed kuni teised kiimalusefiredele ohwriks jaades. Kaks nendest noortest meestest olnud nii rohkestes waimurikkusega ehitud, et üks neist juba noorelt ilma kuulsuses seisnud, teine ilma kuulsusesse jõudmas olnud, aga mõlemad kadunud eluwäljalt nim. firedetormis — nooruse aastates.

Mees oma genialistlikus iseloomus otse elutött, eluidealistid, Sumalat, eluuskü, eluwäärtusi, kolab aga selle juures ilmlõpmata eksiteedel ja eluwaledes, osalt ka ise-enele alamate ihkete kütetes; naine oma wooruslikuma hinge ilusamas walguses tunneb, aimab intuitiivlikult elutött, eluidealistust, eluuskü; tema seesmine ilm ja hing on juba iseenejest enam eluidealistus, eluuskü ise kui mees oma genialistuse jõuga senini seda on otseida jõudnud.

(Grabbe ütleb: Naisterahwa film näeb jagedaste rohkem kui mees suurendawa klaasiga.) Naie hing ja i selcom on enam armastus, usk — eluusk — usinamalt otustaja, hingejõuga enam „nägija“; mehe hing ja iseloom on enam salgijõulistem, enam intelligentiilik, rehkendam, otjiiw, wõimupüüdw, karedam. Aljakaks minnes wõiks ütelda: Niipalju kui meil, meestel, palgenäos enam nähtawat loomalikkuse järelijäämist, karwaljust, olemas on, niipalju näitab meie hinges, läbikaudu wõttes, ka weel loomalikkuse printsiipi. (loomalikkuse põhjusemõttelist algotu) enam jarel olewat.

Mees ei tohiks siis sugugi enese peale nii uhte olla, ei oma kaunihingeliist õdet enesest alamaks pidada.

Sumaluse leeki on mõlemates. Kui ehk mehes wähest „taewa-walgust“ waimuleeki mõnes küsimuses peaks enam olema, naisterahwas on enam „taewa-walgust“ hingeleeki, tundmuse puhtust, tahtmiseiseldust. Waimuleek — mõistuse jõud — wõib aga alles siis elule ja maailmale tõisefeks õnnistuseks saada, elu õnnelikuks ümber luua, kui teda ilusa hinge tundmuse ja tahtmise puhast tulli on soendanud, walgustanud, puhitsenud. Et mehe iseloomus need wiimased omadused wähem-kaunid on kui naisterahwa omas, sellest see ka tuleb, et tema oma kauni waimujõuga inimesefeltskonna elu õnnestamiseks nii wähe on korda saata jõudnud. Ja sellepärast on waimujõuline mees ja hingejõuline naine eneste iseloomu omadustega teineteisele täiendajad ja maailma õnnekorra tõstjateks tõisefes ühe õigustuses mõlemad tarwilikud. Mees üksi ei saa selle ülesande täitmiseega mitte kuhugi, nagu juba küllalt teame ja näeme.

Mees oma aimuõiguses — naist kõrwale tõrjudes ja maha surudes — on inimesefoo eluwankri joosse ja rabasse juhtinud; ja üksi ta teda sealt wälja ei saa, see on selge. Naist on siia abiks tarwis — naist — mehega õiguste ühetasasuses. Siis, kaheski, saawad nemad aegapidi maailma elukorraldamisega õigele teele wälja.

Zial ei wõi inimesefeltskonna ümbermuutumine, inimesewääriliselst ilusamaks, õnnelikumaks saamine, muidu korda minna kui temas enne palju rohkem hinge, tõisist hingefuurst, ei ole olemisele tõusnud. Naisterahwa

hingejüganuuses on seda püha uuendamisega wäge rohkete peidul, osalt wangistatud ja maha surutud, osalt ebarahiduse ja wale ajawaimu läbi effiteele juhitud ja ära mõnitatud. Walus mõelda, et meestejugu ka nüüd, nii edenenu ajal, ikka weel püüab seda eluüilendawat jõudu eluforraldamise kallalt kaugele hoida, teda wangistada! Ja onmeti on meie jeltskondlik elu ja ka meie riikide waheline kord ja komme nii jassis ja wassis, nii täis häda, segadust ja jõgedust, et mitmes asjas hullumajas hullemat ei wõi olla. Aeg peab siis tulema, kus see wangistatud üilendaw jõud naisterahwa hinges enese jaoks wabastama ja ilmaforra faunistamiseks tegewusele astuma — tegewusele õiguste ühejuurjuse, wabaduse kaudu, tegewusele uute elufahaste seaduste walmistamises, uute aadete ja waadete loomises, wäärtuste ümberhindamises. Naiste jülest tõuseb inimesejugu, tema hinges on, tema hinges peab siis ka wõimu olema, selle inimesejoo õnneloomiseks iseäranis tähtsal mõedul tegew olla. Kurb lugu, et seda tõtt ei tunta, ei mõisteta.

Prague ilma haridus, teadus, ajawaim jne., juures enamuses mehe meistritöö, ei ole kumbagi jugu weel jõudnud inimesewäärilisele waimuüpsusele wiia, pealegi on ta mehe enese ja ka naisterahwa iseloomu ja hingetungi mitmes asjas osalt ära rikkunud, inimese eluideali kõrgusejähilt kõrwale juhtunud. Aga kui naine enesele inimesejeltskonnas mehega ühedigustuse kätte jõuab mõtta ja kui siis naisjoo suuremate waimude mõjul ja juhil haridusele uut hinge ja uut waimu juurde walatakse, elule uusi ilusamaid wäärtusi luuakse, hingeleek õigema eluideali peale jähitakse, siis algab see aeg, mil „taewas“ „maa peale maha tuleb.“

Ellen Key ütleb: „Minult kõige puhtamatel mehelikkudel hingedel, niisamuti nagu naisjugal ja lastel on elu emapiima magusus weel huulte peal. Ja need mehed teawad, et hingejõust — mitte genialisusest, mitte wägilasest — tõine inimesejoo lunastamine tulla wõib, nagu ka juba nüüd üffildane mees aegade ema, õe, abikaasa, tütre läbi hingeta elueffimise on lunastatud.“

Ja Shelley laulab tulewiku naisterahwast:
 „ . . . waba, ilus ja hea

nagu lahtine taeavõ, mis jaadab wärsket walgust ja laia maailma peale maha, [kastet.

kombetest wabaks saanud, täieste waba ja puhas; tarfust kuulutades, kuna nad lord mõteldagi ei suutnud, tundmuksi ära mõistes, kuna nad enne ise tunda ei tohtinudgi, ja muutjivad ennast kõigeks selleks, mis nad enne ei tohtinud olla,

aga nüüd on, tegiwad nad maa taewa sarnaseks."

Ja, enne ei suutnud, sest nad oliwad maha su- rutud, ja ei tohtinud, sest nad oliwad keelatud. Aga — kui juba tohiwad, siis suudawad ja — teewad . . .

Läheme Weiningeri juurde tagasi. Demas, Laa- manni tõlkes, seisab: Naisterahwa sentimentaliteet (tun- delikkus) pole just mitte kõrgemat sorti: ta saab ainult sellest aru ja tunneb sellele kaasa, mis liigutaw on, mitte aga sellele, mis rõhub, purustab. Traagika sügawused on naisterahwale tundmatad."

Kui Weiningeril ja tema lähematel „uskliffudel“ ainult pisutki sellest tundelikkusest ja „traagika sügawusest“ hinges olemas oleks, mis raisesoo hinge ehib, siis oleks ka hea ja siis ei mõits see Weininger mitte nii wäga ülekohtusel, hoolimata wiisil naisterahwa hinge kallal lõhkuda ja pu- rustada. Kui palju on naisterahwa hing tundelikkuses ja traagika sügawuses põlenud kannatajate, rõhutute pä- rast, armastatawa, abikaasa, õe, wenna, lapse „rõhuwa, purustawa“ saatuse pärast, sellele rõhuwale saatusele ise jisse tungides, teda enesele peale wõttes ja waikselt selle purustawa rõhuwuse all kannatades! Selle täieliseks jä- reletegemiseks ei näi meesteoo iseloomus mitte tarwilist hingejõudu olevat. Paljudelt maadelt, wanematest ja ka kõige uuematest aegadeist, võib igauks näitusi küll saada, kuidas naisterahwas ka wabadusewõitluse wäljal kõige suuremas „traagika sügawuses“ „rõhuwaga ja pu- rustawaga“ inestaniisewäärt wahwuses wõitles. Lugija teab ehk üht suurt riiki ja teab ehk ka, kuidas mehed seal riis- gis kõrgemõttelise wabadusewõitluse wastu suurel armul endid raha eest on alatuteks äraandjateks ära müünud — palju teate teie naisterahwast niisugust kõige jäleda- mat alatust ja nurjatust? — —

Perſia wabaduſewõitluses oliwad palju noori nais-
terahwaid endid meeste riietesse pannud ja wõitleſiwad
nõnda kaasa, et wabaduſt wõidule wiia aidata. Ühe kõige
raskema lahingu järele, leiti wõitluse wäljalt palju
nende furnukehaſid meesteriietes!

Lugeja ehk teab ka, misſuguses hingesuures ja
wahwuses kord Helwetſia naised ja neiud oma isamaa
wabaduſe kaitsemiseks waenlase wastu wõitleſiwad ja
ſelle kauni maa wabaduſe peaſtiwad — ükki, ilma mees-
teta. Kui palju oleks meestel, kes naisterahwaſt inim-
likes wäärtuses alandada, wähendada püüawad, asja
iſeennast ja oma ſilmi häbeneda!

Kord ſai üks waene õpetamata talune iu-
terwe ſuure maa lunastajaks ja kõige tema ſaa-
tuse muutjaks. See oli waga jumalafartlik neu Jeanne
d'Ark (Shann Dark) Prantsufemaa oli inglaste läbi pu-
ruks ärawõidetud, ſõjawägi ärahäwitatud, ſelle järelejä-
nused laiali pillatud. Kõik wäeülemad kui ka rahwas
oliwad wiimase lootuse kaotanud, kuningas ära põgene-
nud. Kedaagi ei olnud enam, kes maa peaſtmiseks weel
midagi oleks mõiſtnud ehk julgenud ette wõtta. Seal
tuli Jeanne, Domremy küla neu Lothringeniſt, kohalife
kuberneri ette, pakkus ennaſt maapeaſtjaks. Temale olla
nägemistes näidatud, ja teda kutsutud, waenlaſt maalt
wäljaajama, ärapõgenenud kuningat uueste troonile ſea-
dima. Nõnda olla temale ilmutatud ja nõnda üks heal
temale mitmel korral hiiüdnud. Ruberner pidas neidu
eſiti nõrgameelſeks, arwas pärast ſiiski, et ta nõrgameelne
ei ole ja andis temale kirja kaasa, millega ta wõida ku-
ninga juurde minna, kes Chinon'is peidus oli. Jeanne
rändas jala läbi maa, mis inglaste käes oli, ſai
wiimaks kuninga juurde. Kuningas, kõigest lootuseſt ja
abiſt ilma, oli rõõmus ka ſelle üle, et ometi üks lapſki
tuli temale abi pakkuma. Piiskopid ja preestrid aga ſe-
letaſiwad, tüdrukul olla kuriwaim, ja tema eest
pidada igati ennaſt hoidma. Abita kuningas laſkis
ſiiski Jeanne ſõjamundrisse panna, et mingi ja kaſtugu,
ehk jaab midagi teha. Nõnda läks Jeanne, waewalt 17
aastat wana, kofku korjatud ſõjawäe jätistega inglastele
kallale, wõitis nad ära, ajas neid põgenedes taga, wõitis

weel, ja kui nad tema arust täieste ära nõrgestatud ja tema ise ka kord haawatud oli, siis läks ja saatis ta kuningas enese kaitse all Reimsi linna, kus see Karl VII nime all kroonitud sai, nagu Jeanne enne oli ette kuulutanud.

Müüd tundis Jeanne oma kutse täidetud olevat, tahtis tagasi koju minna isa juurde, et seal jälle karia hoida, kedrata ja kududa, mis tema töö seal enne olnud. Aga kuningas ei lubanud, tahtis teda weel oma riigi toeks ja sõjaväe juhiks edasi pidada. Ta jäi küll, sest kuningas nõudis seda, aga see jäämine oli vastu tema enese tahtmist, ja sellest pilgust peale ei olnud temal enam enese kohta seda usaldust, mis enne olnud.

Waheajal olivad inglased endid burgundlastega ühendanud ja tulivad jälle Prantsusemaa kallale. Jeanne läks neile vastu, langes burgundlaste kätte wangi; need andsiwad tema inglaste kätte, inglased jälle Prantsuse inkwiisitsiooni kätte — nõiduse kahtluse all. Ta kõrgeid waimulikud ja ilmalikud isandad, ka Pariisi waimulik tribunal, seletasiwad „sellel naisterahwal on kurat sees ja tuleb temaga selle järele ka toimetada.“ Ta põletati Rouenis 31. mail 1431 tuleriidal ära. Kuningas, Karl VII. ei teinud tema kaitsmiseks midagi. Tema peastis riigi, andis kuningale aujärje — mehed, sellejama maa mehed, põletasiwad tema ära. . . . Tema tegu, tema hingeuurus ja wahwus selles töös, on ajalooos farnanemata.

Naisterahwal ei olla meelepidamise wõimu. „Unustamine on naiste asi.“ „Mis siin tõeste puudub, on lugu pidamine oma enese mina ja selle minewiku s. o. oma mälestuste vastu.“ Naisterahwal puududa ka „oma enese fifimine mõdedupuu.“ Nõnda Weininger.

Glü ei anna kuski tunnistusi, et naisterahwa meelepidamise wõim vähem oleks kui mehel. Näatime juba, et koolides naisterahwas ennem terasem õppi ja on kui meesterahwas, s. o. temal on hea meelepidamise wõim. Oma elukohuste täitmise unustamises on küll meesterahwas väga tihti „meister“, aga mitte naisterahwas. Ometi ei seisa unustajate meeste juures see wiga ikka mitte ande puudumises, waid tihti selles, et nad

kõlwatu elukombe, joomise jne. läbi, oma waimuwõimud on ära niirinud.

Lugupidamisest oma enese mina vastu — sellest ei maffa rääkida. Kui meestesool enesel seda omadust mitte vähem ei oleks, ei ta siis küll nii sügawasse kõlwatus- ja alatusenudasse alla ei astuks, nagu tema juures tihti seda näeme — naisesoost kaugemale sügawamale alla.

Naisterahwal puududa ka loogika ja järjekindlus tema mõtteviisil. Tahab paista, nagu oleksivad need omadused naisterahwa juures, läbikandu mõttes, tõeste nõrgemad kui meesterahwa juures. Aga jedagi paistumist ei julge igati mitte tõsiselt faktiks pidada. Kas ei seis arwataw nähtus mitte naisterahwa kiiremas mõttelennus, tema elawamas tundelikkuses?

Weel puududa naisesool „kindel, ühine ja alaline kohusetunne, puudub järjekult ka kõlbatus.“ Hoo- pis wähese wäärtusega olla ka naisterahwa kaastundmus, meeleõrnus, ilutunne ja ka tema armastus. Tema kaastundmus ja meeleõrnus olla ainult tühine „aietamine,“ mitte selleks, et teise walu ära kaotada, waid et oma sentimentalsel loomust rahustada.“ Ja ilutunne naisterahwa juures olla ainult „moodi järelle ahvimine, ainult abinõu oma sugulist külgetõmbawust juurendada.“ (!) „naisterahwa ilutunde piir on nii wäike ja madal, et ta niisama, nagu kaastundmusegi juures, peale labase healitsemise — imestuse või üllatusewalduse — sugugi kaugemale pole jõudnud.“ — „Platonilik armastus. — erotika —“ (ingelik, waimlik armastus J. J.) „on üksnes meesterahwale omane; ilma milleta naisterahwa tunne ialgi ei või läbi saada, on seksuaalteet — sugulikkus — mida ta häbelikkuse looriga warjata — öigem — weel enam filmatorfawamaks teha katsub.“

Nii wäga ülekohtusel viisil, nii raske wale, jõleda toorusega naisterahwa hinge wägistada, selle juures oleks küll pidanud ka see „juurwaimlus“, Weininger, häbenema! Lugu näib Weiningeri poolt siin nii olema, et iga mees ainult oma enese prilli läbi waatab: Kalksfale on kalksfad kõik, roojasele roojased puha. Wein-

ger on kord naiesjugu murdma haffanud ja ta suudab neid siis ainult oma enese siisemise wäärtuse olukorras näha. — Teise walu ära kaotamise mittetahtmisest räägib W. naisterahwa juures. Oh kui ülihuur on selle Weiningeri kaastundmus ja tahtmine teise walu ära kaotamiseks! Kui tema aga selle juures siiski midagi teaks teise walust, siis oleks tema küll ennem oma käe otsast ära raijunud, kui et teisesoo kohta niisugusid sõnu kirjutada, — ja siis teaks tema midagi ka sellest, kui palju walutuld kaldab meestesjugu igapäewases elus tihti naisterahwa hingesse — ilma, et tema ise sellest midagi hooliks!

Kes ennaft meelega sõgedaks ei tee, sellele on selge muidugi, et armastus naiesjoo juures hingelikum, puhkam on kui meestesoo juures ja et esimene wiimastest ka kohusetunde, kõlbluse, kaastundmuse ja ilutunde poolt ennem kõrgemal kui alamal astmel seisab. Aga olgu siiski selle asjaloo tõendamiseks järgmised sõnad mõnede ilmakuulsuste poolt.

Ellen Key laieb kedagi Julianust naiesjoo kohta järgmist ütelda: „Naisterahwas on, nagu sa wahest tead, energialik, kui ta midagi tahab. Zuba Gewa hakkas mullatompu Madamit ümberkujustama ja tema tütredest saawad seda tööd edasi jätkama, kuni nende peened nõbedamad sõrmed meestesjoo armastuse naiesjoo armastuse ideali järele on ümberkujustanud. Naiese armastuse ideal on — kõikide aegade wõrreldes — ikka hingetäielikum olnud kui mehe oma. Kes teab, kas see ainult sümbol on, kui Plato ühele naiele Gros'e (armastusejumal) sõnad huulede peale pani, sõnad kõigeteadmise hallikast, kõigewägewamast tegewusejõust meie olemuses.“

Maeterlinck, see „nägi“ hingeilmas, räägib naiesjoo ja tema armastuse müstika üle sügawaid sõnu. Ja tema „nägemise“ järele on naisterahwa hing armastuse müstikast palju sügawamalt täidetud kui meestesjoo oma, „millest temal siis ka palju enam on ilmutada.“

Zbjeniist, tema sügawast „nägemisest“ naiesjoo hingesse, kirjutab Ellen Key: „Zbjeni film näeb naiese nõrkust, aga ta näeb ka tema wägewust. Zbjeni on naist

tema südamel leidnud ja tema teab, et südamest tuleb elu. Sellepärast näitab tema, kuidas naise armastus võib mehe lunastamiseks jaada ja kuidas selle vastu mees iseendale kõige puhtama elumäe hallika kinni ajab, kui tema armastuse elu kellelegi naises tapab. Uues riigis, mille nägija Jbsen on, ei ole tema usule ja lootusele mitte jeda platsi andnud, mis nende pärast selles riigis on, mille päike langeb. Aga armastus on temale ikka veel kõige suurem. Ja tema ei ole mitte ainult suurte naisterahwa-tüüpuste läbi naise armastust ülistanud, vaid sellega ühtlasi ka üht uut suuremat armastuse-viisi.

Et naiearmastus — kui jeda sõna tema laiemas tõlises tähenduses võetakse — kindlamalt kui miskisugune muu tunne teed aimab üksiku inimese kui ka kõige seltskonna suuremale õnnele aitamiseks, see on Jbseni suur uus naisejoo kohta. Ta näeb tema genialist — esimeses joones — kui armastust ja emalikkust iseendest äraandmist. Sellest enese äraandmisest, mis kõik andeks annab, loodab Jbsen ka kõik. Tema usub ka, et naisterahval saab korda minema inimesesoo uude elumäärtuste, uude eetikaliste motiivide, uue idealsuse, uue usumäe läbi uuendada. Aga see võib ainult sündida, kui tema oma enese individualiteedi enam välja arendab.

„Wähem seltskonnaolemus, enam loodusvägi kui mees olla — see on omadus, mis naisterahvast Jbseni filmis täiendimulisemaks, elutõeliseks, eluhaldatavaks, tõeluarmastavaks, täiskasja järele jänunenavaks olemiseks teeb kui meest.“

„Jbsen on näinud, et naine iseennast oma eluidealile sügavamalt ja suuremal mõedul ära annab kui mees; et tema oma päris paiga peal, tundmuste wallas, elavama, firelikuma energiaga on eluwalet välja tooma, mängu ümber wiskama, mitte mänguwigurisi teisi tüstma; et tema kindlamalt õigeste seisab kui mees, kui ajaolu waim allahetumist nõuab; et tema enast mitte nii kergeste awaliku ja era morali wahel jaotada ei lae.“

Rõnda Jbsen — Ellen Key järele — naisejoo

armastuse ja tema üleüldise hingelise, waimlise wäärtuse kohta — mõetmata kõrge wahel Weiningeriga võrreldes!

Et Weininger naisterahwal ka kohusetunde, kõlbuse, kaastundmuse, hingeliku armastuse, meeleõrnuse ja ilutunde ütleb puudumat ehk väga wiletsa olemat, selle tooremeelse pealetungimise wastu lasen ühe tüki kisen-dawat elutõtt rääkida:

Nastat kümme tagasi ajutajiwad Saksamaal mõned naisterahwad „Ühifuse suguhaiguste wastu wõitlemiseks. Sellesse ühifusesse, naisterahwastele toeks, astujiwad ka kolm aujameelset teadusemeest, kaks professori ja üks doktor. Kord kutsus see ühifus oma koosolekule Berliini, rohkest ka muid õpetatud mehi, mit-meist teadusewallast, ja rohkest seltskonna tegelasi, kes mitte tolle ühifuse liikmed ei olnud. Taheti nõnda ühifusele ja tema ülesandele rohkem sõpru ja tublimaid toetajaid saada. Ühifuse üks tähtsam püüe on see, et seadusliku wõimuu poolt lubatud häbimajad saaksiwad ära kaotatud, nagu see heade tagajärgedega mõnes riigis, osalt täiesti, osalt kitsendawal wiisil, ka juba on jündinud (Inglismaal, Norras, Schweitsis, Italias). Selle küsimuse arutamine oli naisterahwaste poolt juba ette koosoleku päewakor-rasse illes wõetud ja see päewakord kutsutud külalistele kodu kätte saadetud. Külalisi meesteosost oli siis ka roh-keste koosolekule tulnud. Tähendatud küsimus tuli kõ-nesse. Tõusis tuline lahing. Kaugemalt tuurem hulk mehi astujiwad mõttele ägedusega ja hoolimata meelega wastu, seletajiwad, naisterahwa teadmine, vähemast sel-les, suguelu asjas, olla väga kitsas. Naisterahwas ei tunda meheliku iseloomu wajadusi jne. Nial ei wõida tähendatud majajid ära kaotada. Ja need „kõlbuse“ ja „kaastundmusega“ ehitud mehed paniwad siis ette, need majad wõida küll linna seest, Berliini südame lä-hidalt, ära kaotatud saada, aga mitte ära üleüldse. Linna äärde ehk linnast natukene wälja tulla neist majadest ise-äralised eeslinnad, lõbulinnad, ajutada, millede ela-nikkudeks ainult teatawad naisterahwad tarwiliste üle-waatajate ja arstidega oleksiwad. Need naisterahwad pidada hoolsa ja kindla riigi ülewaatuse all seisma, nii

et „tarwitaw publikum“ — mehed — itka ja igal ajal „ainult terwet kaupa“ wõiksiwad saada.

Naisterahwastele läks kutsutud külaliste ülbust liiks. Aga nad ei taganenud jüiski oma püüete ja aadete kaitsmisest. Hädaga ja äredusega wõitlesiwad nad meeste — kõrge haridusega meeste — hoolimatusele wastu. Nad seletasiwad, kui wäga alandaw ja teotaw see rahaga ostetaw „meeste wajaduse rahuldamine“ — ka ilma jughaiuguste arwesse wõtmiseta — juba iseenesest olewat, naisterahwale kui alandatawale, mehele kui alandajale.

Meeste poolt wastati selle peale ainult pilkamisega, hoolimata külmusega. Naisterahwas ei teadwatki ega tundwatki dieti, mis armastus olla; nende armastuse tunne olla ainult — tahtmine last saada. Mehega aga olla lugu hoopis teisiti, temal pidada ka „väljaspool abielu“ „rahuldamise wõimalust“ olema, ühtlasi selle peale ka kindlust, et „kaup kõlblik“, mitte tema terwile kardetaw ei oleks.

Mõnedel naisterahwastel kippusiwad niisuguse jämeduse all piisad silma, aga jüiski nad ei taganenud. Ja üks naisterahwas ütles äredusega: „Ja, kõrgeaulised herrad, teie olete ja teie teate kõik, — ainult teie. Teie tunnete ja teate ka meie eest. Meie ei tunne ega tea ise midagi. Aga mis ütleksite teie jüis, kui teie eneste tüttred, õed, naised wiia nendeske lõbumajadesse „tarwitawale publikumile“ — teistele meestele — otjitatawks „terweks kaubaks?“ Meed inimesed, keda teie „väljaspool abielu“ „terwena kaubana“ osta tahate, on ometi samasugused inimesed, samasugused wanemate lapjed, nagu teiegi perekondade liikmed...

„Asja juurde! See on iisikute puutumine ja perekonna au haawamine!“ Kuuldi meeste seas hüüawat. Mõned tähendasiwad ka, lõbumajade elanikud olla ju ainult „perverse Naturen“ — rikked, jegased, alamad loomused. Teie lahusiwad „kõrgeaulised“ herrad koos olekult. Mõned nendest naerisiwad ironilisult, mõned seletasiwad eneste „iisiku puutujaid“ wiltsjateks „ogarpeadeks“ jne.

Ja nende meeste hulgas oli looduseuurijaid,

tohtrid, fisiologiid, enamiste perekonnaisad, mõned ka juba hallipeaga!...

Niisugune oli siis nende „kõrge“ haridusega meeste kohusetunne, kõlblus, taastundmus, meeleõrnus, ilutunne hingelik armastus, loogika, järjekindlus!! Ja niisugune on meestesugu, nimelt haritud ringkondades, suurlinnades, oma enamuses enam vähem kõik. See on nende, ainult nendele omane „platonilik erotika“ — hingelik, waimlik armastus ja illes niisuguses oma eneste „erotikas“ julgeb üks niisugune „suurwaim“, Weininger, teiste hulgaft wälja astuda niisuguse kuulmata jõledusega — naisterahwa armastus olla ainult seksuaalteet — suguelulikkus jne. jne.

Risendagu siin weel üks lugu lugejale selles asjas täikfene elutõtt: 15 rikast kaupmeest Pariisis oliwad börse peal rohkestes wõitnud. Selle õnne tõttu wõtsiwad nad nõuks, enestele midagi uuewiisilist lõbu lubada, Kuulutati ajalehtedes, sel ja sel õhtul olla Lemarde lai saalis lõbuarmastajatele noortele naisterahwastele 15 auks meesterahwa poolt tore lõbupidu asutatud. Süüa ja juua niipalju kui süda kutsub, lõpuks tantšida ka, muud kui mehi mitte enam kui piduandjad 15 „aufat.“ „Vidule“ ilmuwawad kokku 273 naisterahwaft — kõigist wõimalikkudest kahtlastest kohtadest ja urgastest.

Kui küllalt juba söödud, joodud ja muud lõbu maitsetud, soowiwad piduandjad, et mõned naisterahwad täieste ihuhalasti saalis patseeriksid ja tantšiksid. Soowijad saada neile selle lõbu eest nii ja nii palju maksma. Aga ükski ei olnud nõus. Mehed lisawad ja lisawad hinda weel juurde, õige suured summad juba — ükski ei wõtnud vastu. Wiimaks hüüdis buffeti ukse pealt üks kelner, tema arwawat ühe niisuguse naisterahwa saama, kes pakkumise vastu wõtab. Ja ta tõigi pea ühe noore neiu sinna. Ausad piduandjad oliwad selle vastu eiti dieti aupakkimud, hakkawad aga pea temale mõnesugusid jookisid pakkuma: Kui juba arwawad tema pea segase olema, siis tegiwad tuttawa ettepaneku — nii ja nii suure summa eest. Waene naisterahwas ei olnud nii suurt rahasumma enne silmad näinudki, hakkawad tal wirwetama ja ta andis märku, et ta kat-

juda ettepanekut täita. Selle peale tormasivad mehed talle kallale, kiskusivad tema halasti ja üks nendest tõmbas ta enesele turja peale ja käis temaga teiste hõiskamise all läbi saali, kui saalis weel mõnda „nalja“ tehtud, siis wiisivad nad tema ära ühte kõrwalisesse tuppa. Seal tulivad nad pärast ilma oma ohwrita saali tagasi, hakkasivad asju puruks peksuma, laudade pealt linajid lõhki käristama, elajalikult karjuma jne. Saali walitsus ei wõinud enam muud, kui katsus purustajaid wäewõimuga keelata ja saatis ka politsei järele. Mõned kadusivad kõik saalist. Muumijid puhastama hakates leiti aga ühest kõrwalisest toast nurgast — halasti naisterahwas. Ta waene ei olnud mitte teistega ära minna wõinud — riided olivad wiimase hilbuni kadunud! Ta nuttis ja kaebas, need mehed olla teda wägistanud, löönud, pigistanud. (Elajaks saanud meestel tulla tung purustada, lüüa, häda teha, häwitada.) Ta pidi oma nime ja elukoha ülesandma, et teda koju wiia wõidak.

Piduandjate kole fisa ja pidukära oli rohkestest ka wälja uulitsale ära kostnud, rahwas oli akande alla juures hulgas seisma, kuulatama jäänud, oli ka põgenejaid „aumehi“ mõnda ära tunnud ja neid järele sajatanud. Pidulärm oli juur, ulatas kaugele. Ei olnud wõimalik asja enam ära sampsida. Ja mis tegi kõrgeauline Pariisi kohtukoda? Ah — mis seal teha on! Dühine nali! Kõrgeaulised herrad, seltskonna kõrgemal tipul seisjad — wõiwad siis niisugused ka midagi kombe, korra ja seaduste wastu teha! Aga fisa oli juur. Selle waigistamiseks pidi kedagi saama, kes kõige selle fisa juures süüdlane, selle eest wastutaw pidi olema. Üks kõik — genialilikkudel meestel kõrges kohtukojas on lihtne asi „tõist“ süüdlast leida. Õnnetu alasti kistud naisterahwas — nende 15. kõrgeauliste elajate ohwer — wõeti wangi. Ei aidanud midagi tema seletamine, et teda purju olla joodetud, poolwägisi halasti kistud, wägistatud, löödud, piinatud. Ta nimetas ka mõne enese piinaja nime, mis ta enne wangiwõtmist kuulda saanud — kõik asjata. Mitu korda weeti teda wangist kohtu ette, kuhu ta wiimastel kordadel ainult nuttes wõis ilmuda. Meeleäraheitmises püüdis õnnetu kahel korral

enese tapjaks saada — eji: ennaft Sääne jilla pealt jõffe wiſata tahtes, teiſt korda: kohtutoas enesele kübarandela ſüdamesse piſta püüdes. Rohus mõiſtis tema kaheks kuuks wangi — ſeltskondliſe rahu rikkumise pärast Lemardelay ſaalis.

Alga 15. inimeſetaoliſt ſiga, kes ainukeſed ſüüdlased oliwad ja kelleſt feda küll ka teati — neid ei kutsunud kohus kedagi ka mitte tunniſtajaks ſi ette. Oli ju teada, et kui neiſt kedagi kutsuda, ſiis tuleks neil ka ſüüpinkſi iſtuda. Alga ſee, kes ſüüdlaseks mõiſteti ja keda aſja ſampſimise juures kaebaluſeks tarwis oli, jah — ſee oli ju naiſterahwas! Ja nii waene! — Ei mõiſtagi enam ütelda, kes ſiin nurjatunud oliwad, kas need 15. haritud elajat, wõi nende õnnetu ohwri hukkamõiſtjad „kohtuainud!“

Ma wõiks ſiin mõne loo ka ſelleſt jutustada, kudas mehed mõne noore naiſterahwa kõige armastawama näo all eneste pruudiks tunniſtaſiwad, neid nõnda eneste waſtu uſaldawaks harjutaſiwad, mõne joogiga uimastaſiwad, ja ſiis nende kallal — — — metselaja tegu tegiwad! . . .

Sadade wiifi on maailmas raamatuid kirjutatud, mis ainult ſelleſt räägiwad, kudas mehed ſugulikkusehinu juhil ja meeletooruſe kaashaatel naiſterahwa waſtu kirjeldamata tooruses on patuſtanud, neile rääkimata ſuurt piina ſünnitanud — kuna naiſterahwa kohta niifuguſt lugu mitte kirjutada ei ole. Ja nüüd tuleb mees Weininger — kordan feda sõna — ja kuulutab ja õpetab maailmale, naiſterahwa armastus olla ainult ſugueluſikkus! Naiſterahwal ei olla kaastundmuſt, ei kõlbluſetunnet! jne. — —

Niifuguſteks elajalikkudeks olemuſteks, nagu Pariiſi ja Berliiniſt kuulſime, ei ole küll mitte loow eluwägi meeſt loonud, niifuguſeks on mees enese oma wale ilmawaate, wale elumõiſte, wale ajawaimu ja walehariduſe läbi iſe harinud, oſalt aga küll ka ſelle wõimaluſe waral, et tema iſeloomuſ niifuguſele meelemadaluſele, niifuguſtele alawäärtuſliſtele kirgebele enam ſalduwuſt, enam waſtuwõtlikkuſt on kui ſelle juures, keda ta nõnda ſüüdiſtab.

Üks terawhambalik naisterahwas on naisejoo siidistajatele kord ütelnud: Kes nõnda ei armasta kui meie, need ei tohiks enestele mitte julgust lubada, meie üle kohtumõistjateks hakata: nemad seisawad siigawal allpool meid!

Kui veel tahakime sugude waimurikkust kõnesse wõtta, siis tuleks nimelt selle peale tähendada: meeste-sugu tahab naisterahwa juures väga sagedaste sellega waimukehwust tõendatawaks teha, et wiimane suur moodiori olla. Ja, päris kurwastaw, mõne juures mõnikord ka otse pahandaw on näha, misugune moodiori naisterahwas olla wõib. Aga — mees ise just nõuab, et naisterahwas moodiori, tema mängupuue oleks, et ta ilma iseseiswujeta oleks; ta ei taha teda kaines, lihtsas riides näha; tahab teda moodiorjana näha. Ja ta ise püüab teda moodiorjaks kaswatada. Ja nõuab koguni sedagi, et naisterahwa armastus tema wastu rohkestesugueluliks oleks, mittepalju aatelik, platonilik (waimlik). Seda kõik nõuab naisterahwalt „haritud“ mees, haritud ringkondade kiidetud lõrgemal järjel. Lihtsamate, alamate astmete peal seisaw mees ei nõua seda mitte, wähe-malt iial mitte nii liial mõedul. Lihtsas madalas ringkonnas ei ole naisterahwas ka mitte moodiori, siin on tema palju enam terve loomus, terve hing.

Moodiorjus! Käs mees ise wähem moodiori on? Mõtleme tubaka peale! Ainult moodiorjus on see, et mehed seda kihwtitaimet juus põletama õpiwad! Ja hoolimata sellest, et suitsetamise amet küll kangeste loomu ja mõistuse wastane on ja tema õppimine südame älgitama ja offele ajab — siiski õpiwad ligi sada prots. mehi seda nii jälki, inetut ametit ja orjust — ainult moodi pärast!

„Meesterahwas on loowa isikluse, naisterahwas aga inertilise masje ehitaja,“ loeme veel Saamanni tõlkest. „Inertilise masje“, s. o. tegewusewõimuta olemuse ehitaja. Siin on, ka see inimlik omadus — tegewusewõim — puudub siis naisterahwal! Aga eluwäljal tegewuses ja töös ei leita kuski naisterahwast mehest alama astmel seiswat. Mõnes tööharus leitakse ta veel terasem, ufinam, ja ka hoolsam ja truim olewat. Saaremaal künnab ja äestab naisterahwas, weab metlast puid,

heinu, kiwa, raiub puid, käib wooris jne. Nuffiküilwa-
mise ajal nägin seal mõne küla põldude peal mituküüm-
mend naisterahwast sahtadega seemen damisekünnil, aga
ei ainuistki meest. Ka mõisa põllu peal olivad naiste-
rahwad seemet sisseküündmas. Ja üks mõisawalitseja se-
letas, naisterahwaga olla palju parem tööd teha, nad
olla hoolsamad, kohusetundlikumad. Küla põldude peal
ja ühe kirikumõisa põllul nägin ka õige wanu eidekehi
saha taga käimas. Üks eit tegi metsas aeda. Muidugi
teeb naisterahwas seal peale selle ka kõik naisterahwa
töö kodustes asjus.

Wenemaal teeb naisterahwas, ilma meesteta, kõik
põllutöö ära, küllwab ka seemnegi põllule, raiub metsas
ka puud ja weab koju, teeb kodus muidugi ka kõik nais-
terahwa töö, walmistab toidu, tallitab loomad, hoiab,
harib lapsed. Selle juures saab ta sui ajal õo päewa
kohta ainult kolm neli tunnikest uneaega — mees gu-
läitab ehk laiskleb na muidu — ehk on linnades ja wab-
rikutes töös.

Weiningeri mõtete edajikandjad nimetawad tema
kõnesolewat kirjatoõd: „Weiningeri filosoofiaks,“
w Aadete undisuseks,“ „põjusemõtelifeks uuri-
miseks“ jne. Selle niisuguse „uurimise“ ja filosoofia“
järele on naisterahwas ilma loogikata, meelepidamisse-
wõimeta, järjekindluseta, ilma enese lugupidamiseta, wai-
muandideta, kohusetundeta, kõlbluseta, kaastundmuseta,
ilutundeta, armastuseta, ilma waimuta ja hingeta. Ka
naisterahwa ematunne ei olla midagi suuremat wäärt.
„See on tunne, mis loomadelgi olemas,“ ütleb W. —
Weel enam: Laamanni Weiningeri tõlkes seisab ka weel:
„Ka hingelise edenemise wälised eeltingimised — inimese
wiis meelt — on naisterahwa juures wähe wäljaarene-
nud.“ Sellega peab siis naisterahwas selle „filosoofi“ jä-
rele sügawal all pool looma seisma. Ta ei näe ega
kuule ju ka dieti, ei ole tal ka õiget maitse- ega haisu-
tunnet — need meeled on ju tema juures „wähe wälja-
arenenud.“ „Filosoof“, mis asi see naisterahwas siis on?
Inimene ta ju muidugi ei ole, sest temal pole teie filo-
sofia järele hinge ega waimu. . . .

Endise aja waimulikud mehed uuriswad alles nais-

terahwa kallal, kas tema inimene olewat ja kas temal hinge olewat? Müüd oleme omas kõrges hariduses ja wärgemas, walgustawas teaduses omi niikaugale „edasi“ jõudnud, et üks „looma isikluse ehitaja“, Weininger, oma „filosoofias“ seda kindlaste wälja on saanud, et naisterahwas mitte inimene ei ole: tal pole ju waimu ei hinge, ega ka hingelisi omadusi ei andeid. Ei näe ega kuule ka õieti. — Waatke, nii pimedaks-hulluks wõib inimene — mees — meieaegse ajawaimu, ilmawaate ja meie teaduse „selges“ walguses saada, et niisugust filosoofiat — niisugust huult kirjutab!

Raugel, kaugel muinasaegade harimata olekus oli mõnes ilmatohas inimese arwamine inimese kohta, mees-tesoo arwamine naissoo kohta, tuhat kord õigem. Tacitus, 100 aastat pr. Kr. kirjutab jakslastest: „Germanlane usub naisterahwa olemuses iseäralikku püha omadust ja prohwetlist annet, mehed austawad tema uduannet ja panewad tähele tema sõnu.“ „Weel ilusam on germanlaste seltskondlikes olukorras komme, kus ainult neiud kihlada tohiwad, kus joow ja töotus emakohuste täitjaks saada kõige kõrgem on. Sellepärast on germanlaste juures karsketel kombetel tugewam jõud kui mujal karsketel leadustel.“

Niisuguse jõu ja tugewuse andis rahwale ja rahwa kombelikule elule seal see waim, milles naisterahwast tema hinge- ja waimurikkuse wäärtuse järele tõsiselt lugu peeti.

Nõnda arwas, uskus germanlane naisterahwa kohta muinasajal, aga waata, mis ütleb haritud germanlane nüüdsel haritud ajal naisterahwa kohta! Sa mis ütlestiwad ja õpetastiwad teised Germania haritud mehed sarnases asjas kirjeldatud koosolekul Berlinis — ja otse naisterahwastele enestele juu jisse!

„Naisterahwas ei talla mitte ainult omas eneses kõrgema loomu idusid maha, waid teeb seda ka meeste-rahwa juures, niipea kui ta tema peale mõjuma hakkab.“ (Weininger)

Kui naisterahwal ei ole waimu, hinge, ei waimu-andeid jne., kui temas kõik „jellest põrmust“ on ja kui

tema nimelt tegewusewõimuta maske ehitaja on — inime-
mene, kudas wõib tema siis, niifugune wilets armetus,
wägewa, wõimuka mehe juures midagi kõrgemat maha
tallata, mehe juures, kelles waimu ja kõite muud head
on ja kes on „loowa isikluse ehitaja?“

Keeegi „naeraw filosoof“ — wiist Weber oli ta nimi
— kirjutas fõrd (sellest on juba palju aastaid tagasi:
„Kui neid naisi ei oleks siis oleksimad mehed
kõik pooleli lafutud wäikad!“

Raisliikumise kohta, i. o. püüde kohta, naisterah-
wast mehega ühedigulusesse tõsta, ütleb Weininger:
„Raisliikumisel tulewikku ei ole.“ „Siin pole mingit edu,
waid üksnes igawene tagasi tulemine. Ei wõi sellepä-
rast tõsi juttu olla mõlemate sugude sarnadusest, ühe-
digulusest. (!) Kõik katsed sarnases jhis on loomuwäs-
tased“ jne. jne.

Sarnadusest ei olegi siin tarwis juttu olla; sest
hinge ja hinge wahel ei ole siin tõsi ühesarnasust. Üks
on hinge poolt peenem, teine karedam jne. Aga ühe-
digulus inimese ja inimese wahel, meeste- ja naistesoo
wahel, ja selle ühediguluse saamiseks tööd teha, kuni ta
on saadud — see on tõde wankumata. Kes sellele tõele
wastu wõitlewad — barbarlased, metslased on need, ehk
kui mitte jeda, siis pimedad.

Mitte ühedigulus ega selle poole püüdmine ei ole
loomuwästased, waid see on igawene loomuwästane, kui
üks sugu teist enesest alamaks, halwemaks peab ja te-
malt need inimesedigused ära riisub, mis digusi ta ene-
sele tahab ja peab. See on palju enam weel kui loo-
muwästane, barbarismus. Tõial ei ole naisterahwas
mehest alawäärtuslikem. Inimene ja inimene —
muud midagi.

Niikaua kui meeste-soo enamus mitte ei taha lubada
naisesugu enesega ühedigusesse tõusta, niikaua saab peale nai-
sesoo alandatudoleku ka kõik muu paha, toorus teistuste ja
rahwaste wahelised waenud ja sõjad ikka maailmas edasi
wältama. Sest see meeste-soo enamus, kes nii sõge wõib
olla, et mitte ei mõista ega taha inimesefeltskonna teist
poolt enesega eludiguste ühetasasusesse tõusta lasta, saab
ka kõigis teistes eluküsimustes hingelikult niikama wähe

walgustatud olema, nagu ta nüüdki on ja nõnda siis ka ikka samasugusel mõeldul igasugustel eesiradadel edasi sammuma, nagu nüüdki.

"Taewasse tõusma" — "taewast maa peale maha tooma". Niiisugune mees — oma õe nii halvaks pidaja — õpetas meid Berlini looduseuurijates, füsioloogides tohtrites ja seltskonna tegelastes, naisterahwa kauni püüde wastu mõideldes, juba selgel sõnal küll, mis tema taewas ja taewasse tõusmine on: "Perverse Naturen," "lõbulinn", ilus tüdruk, "rahuldus wäljaspool abielu", weiniklaas, wälispidine hülguis, kasjahastused — muud "taewast" ega "taewasse tõusmist" niiisugune mees ei tunne!

Meie näeme, niiisuguste meeste ülewõimuu ja ainuõigusluse all ei ole maailmal seltskondlike korra asjus muud paremat palju midagi loota, kui samasugust lugu nagu praegugi.

Ei wõi siis teisiti: Kõik naisejoo waimukamad liikmed ja nendega ühes ka tõesõbrad teiseft soost peawad selleks hoolega tööd tegema, et õiguste ühefarnadus inimeseseltskonnale kord osaks saaks.

Aleg on ka küll käes, et vähemalt kõik hariduseosaline meestehulk selles asjas aru pähe wõtma hakkaks. Nii palju elutarkust ja hingeteadust tohiks meie hariduseosalistel ringkondadel ka olla, jeda teada, et iga ülekohus ja iga muu paha ikka jälle uut paha sünnitab ja wiimaks tingimata ka oma enese peremehele jälle nuhtluseks saab — niisamuti, nagu ka iga headus, iga armastustöö jälle seemneks saab unele headusele.

Tahab siis meestejugu kõnesolewast ülekohust ikka finni pidada, siis ei alanda küttesta tema selle läbi mitte ainult naisterahvast, waid tema aitab sellega suurel mõeldul ka kõike inimeseseltskonna eluforda ja ka iseennast enam vähem kõigis asjus segada, pimestada, eesijubil hoida, inimlist õnneforda ja elu edukäiki tagasi pidada.

Lahtub aga meestejugu sellest ülekohust, lubab õigusi, mis ta iseenele heaks tunneb, ka oma õele osaks saada, siis on taewalikud õnnestamise wäed, õigus, armastus, wendjus, headus, tõde, korraga suure wõidu

wõitnud, maailm hakkab igas küsimuses uuenema, uus walguferiik, inimsufერიიკ rutemalt lähinema.

Digusega ütleb Driesman oma „Kulturgeschichte der Rassen“ tees: „Sellest seisukorra olekust, milles nais-terahwas ühe rahwa ehk rahwatõu juures seisab, oleneb selle rahwatõu õnn ja saatus. Naisteterahwa wõim ehk wõimuta olek otsustab, kas üks rahwatõug jääda waks wäeks saab, mis kulturat ja elu enesest wälja saadab, ehk kas ta ainult kui kometi-taoline ilmuwus maailma ajaloost läbi läheb...“

Weiningeri kirja juures nimetatakse Tolstoid, Nietzsche, Xbseni ja weel teisi nendest wähemaid kirjanikke kui niisugusteks, kes ka wist olla naisliikumise ja naisefoo ühedigustluse wastased olnud. Üks kõik, kuigi nemad seda olivad wõi olefiwad olnud — digus ja tõde on suuremad kui nemad. Aga kas olivad nad seda? Xbsenist kuulsiime juba, kui kõrge tema usk naisefoo kohta on ja kui wäga palju tema naisest maailmale loodab.

Nietzsche järele on „täielik naisterahwas kõrgema olemusega inimene kui täielik mees“.

Tolstoi, tema seisukohas, wõib küll naisliikumise wastu — niisuguse wastu, nagu see praegu on — midagi olla, aga mitte selle wastu, et naisterahwas mehega, õde wennaga, ühesuuruste inimesediguste osaliseks saaks. Tolstoi ideal ja püüe on, et kõik eluwale, kõik ülekohus ja toorus kõikide poolt tõega ära tuntaks, ära heidetaks, ja et kõikide tunded ja tahted Jumalasse kui kõige headuse hallikasse kokku jooksema hakkafiwad. Ja kus lugu nõnda, seal ei saagi enam naisliikumist olemas olla ega ole teda seal ka enam tarwis. Seal on ühesuurused inimesedigused kõigil inimestel iseenesest käes. Seet seal ei keela diguste asjus keegi seda teistele, mida ta isenele tahab.

„Ei wõi tõsi juttu olla mõlemate sugude ühedigustlusest.“ See ajab hinge täis! See on kiradilik, põrgulik „filosofia!“

Meie, mõlemad sood, peame eluwälja peal ühesfoos tööd tegema, külg külle juures seistes higi walama, peame nõnda eluhoidmise ja eluedendamise töös otse wõit-

lejad olema: kudas mõime jeda rasket elutööd dieti, õnistujega teha, kui üks jugu teist enese kõrval ainult alatuks lapakaks, waimuta ja hingeta olewuseks peab?

Elus, maailmas on weel nii palju paha, pimedust, rumalust, ülekohut ära mõita, kõlbmatat, mädanenud wana ära kasida, uut, head, inimesewäärilist uueste ehitada — üksteist alandada, halvaks pidada, rõhuda püüdes ei wõi siin midagi teha! Meie, mõlemad sood, peame kui üks hing, üks süda siin ühes rinnas platfis seisma, ühistes eluaadetes, ühises eluuis teineteisest lugu pidama ja nõnda, käskäes, wahwaste edasi tungima niisuguse õiguse, niisuguse tõe, niisuguse walguse poole, mis — nii ainelistes kui waimlistes küsimustes — kõiki de kohta ühejarnalik, kõiki de kohta ühewäärtusliselt õnnestaw, ülendaw on. Ainult niisuguste aadete järele käies wõib maailmast pimedust, ülekohut, häda mõjukalt wähendada, ära kaotada.

Ühedigustus wäljaspidi meie seltskondlikes korras, tõewalgus seespidi meie hinges — see on kõige tõlise edu ja kõige üleseilmise õnnekorra kindel põhi.

Naisterahwas on sellega, et teda alamaks ja aladigustuslikeks peetakse, tuhandate aastate pikkuks ajawälistel väga ära harjunud. Pealeselle on wigane haridus ja wale ajawaim suurema hulga nende naisterahwaste peale, kes wärdlemisi rohkem haridust saanud, enam wähem rikkumalt mõjunud. Niisugusel lool ei ole ime, kui naisterahwas, oma enamuses, mitte weel ei ole selles teadmises ja tundmises, mis temal tarwis teha oleks, ajakohasele kõrgusele jõudnud. Kaugemale jõudnud waimukamad naisterahwad peaksiwad siin selleks enam mõjuda püüdma, et oma jugu naislikumise tarwis enam üles äratada ja ühtlasi selle liikumise juurest effisammusi ära hoida. Seda äratamisetööd oleks nimelt ka Gestic väga, väga tarwis.

Naistesoo ühedigustuse saamine, kui see ka juba ainult pooleski Europas tulla jõuaks, — tõeste, see oleks maailmale uue elu uus hommikune koidupuna.

Weininger olla enese ära tapnud. Ja, kõik paha peab maailmalt kaduma! Jga pahaduse enese sees pei-

tub niipalju huffawat pahajõudu, et ta ei wõi jääda-walt seista. Weininger kuulutas, õpetas inimestele ras-ket, huffawat eluwalet. Wististe on tema selle huffawa-wale rasket rõhumist wiimaks eneses tundma hakkanud, nii piinawalt, et kae rewolwri järele sirutas.

Mis mind neid ridasid kirjutama fundis, on lugeja nendes omal wiisil wist juba leidnud. Siiski selle kohta weel sõnake:

Mrusaadaw on, et harimata meelega noored mehed Weiningeri „filosofiast“ enestele oma arvamistes ja tun-netes — naisterahwa kohalistes klišimustes, naisterahwa alamaks pidamises jne. — palju julgustust ja erutust wõiwad wõtta, julgustust, mis nende meeletooni ifka weel aitaks alandada ja mis „filosofiast“ nad oma kõnes nais-terahwa wastu ka heameelega saaksiwad tarwitada tahtma. See kõik oleks wäga paha, awaldaiks ajawaimu peale ka jälle uut, kauakestwat kurja mõju. Ja selle uue kurja mõju all kipuks naisterahwa seisuford, ja ka kõik selts-konna seisuford ifka weel kurwemaiks minema.

Teisfeks: Paljude nõrgemate naisterahwaste juures wõib Weiningeri „filosofia“ ka nende usku iseeneste sisse nõrgendada ja niifugused nõrgemad ei tea Weiningeri mõtteosaliste sõnade ja pealetitfumiste wastu kuidagi en-nast õieti ka kaitsta. Ka see oleks paha. Laamanni tä-henduse järele olla paljud naisterahwad, kes Weinin-geri kirjatöö läbi lugenud, enestele otja teinud. Hir-mus! Teist pidi siin siis olema: kas arwasiwad need naisterahwad, et nad tõeste paremat wäärt ei olegi kui W. neid kirjeldab ja et siis niifugusena elada ei maffagi; wõi jälle saiwad nad lugeses niifugused tunded, et nii-fuguses ilmas, kus mees, nende wend, nii wäga jõledal, ülekohtasel wiisil nende peal tallata wõib, enam elada ei wõigi. . . .

Rõige sellepärast tundsin tarwiliks, pikemalt kir-jutada ja nii, enese arwates, mõjuwamalt W. meeletustele wastu panna, et nõnda tema pöörast pealetungimist siin Gestic tagasi lükata, ühtlasi nõrgemaid naisterahwaid julgustada ja neile materjali anda ning seda neile tähelepandawaks teha, mille waral nad juhtuwatel kor-

dadel ennaft Weiningeri mõju ja mõtteosajaliste vastu võidkivad kaitseda.

Kui minu sõnad mõnes kohas mõnedele ehk jämedad näivad olema, sinna ei võdi ma parata. Weiningeri „suurvaimlus“ tema jõleduses oli ja on nii liig, et tema vastu ka tõsine jäme sõna mitte veel jäme ei ole. Ning läks ka täis teda lugedes.

Leiab mõni lugeja wahest mõne minu sõna mees-tesoo hingeolu kohta alandavas mõttes tõewastase olewat — leidku! Ma ise seda jeniini küll ei arwa. Wahest on aga seda tiiski pisut jündinud. Mina olin siin jurutawa, ülekohtuselt süüdlaseks peetawa olemuse kaitsesjaks wäljas ja see ei ole mitte võimata, et kaitsesja nii wäga ülekohtuse ja õela süüdistaja vastu mõne sõnaga wahest pisut üle tõepiiri juhtub wääratama, wõi ehk kaebelust ka liialt kaunistama. Mina, oma teada, ei tahtnud kummagi poole kohta midagi tõewastast ütelda.

Detsembri kuul 1910

Hiljemalt kirjutatud järelkiri.

Kui ülemalheisaw kirjatöö mõne kuu oli triükkimise peale ootanud, ilmus ajakirjanduses midagi tähtsat, mis tungiwat tarwidust andis, süa järgmist weel juure lisada:

Meeste-soo poolt on sagedaste seletada püütud, et nais-terahwal seaduseandlise tegewuse tarwis jügugi andeid ega võimu ei olla. Ühed arwasiwad teda ühel, teisjed teisel wiisil selle tähtsa töö tarwis kopardi ja kanaan-olewat. Ja — mõistagi — kui niisugusele ei wõiwat temale siis ka healedigust anda, ei mehega ühedigust lubada.

Ükski nendest nõnda rääkijatest ei olnud aga nais-terahwast seaduseandlises töös weel näinud.

Nüüd mõni aasta tagasi, jõudis aga Soome nais-terahwas enesele heale diguse kätte wõita, niisuguses laijuses, et tema ka seaduseandlises töös, parlamendis, ta-fistamata wõib kaasa töötada.

Mitme aastase tegewuse ja mitmanda maapäewa järele wõib Soomes nüüd selgeste näha, mis nais-terahwas seaduseandlises töös wäärt on ehk ei ole, ja kui

palju ehk kui wähe temal jelleks waimu ja wõimu on, et eluwäljal mehega ühedigussuses seista.

Kuulake, naisterahwas on seaduseandlises töös enesele hiilgawa tunnistuse andnud! Dr. Ch. D. Hurwitsch on Soomes asjalugu teraselt tähele pannud ja uurinud ja tema kirjast toon siin järgmist:

Soomes naisjaadikud täidawad maapäewal oma jaadikukohusid kõige hoolikama tõsidusega. Nemad töötawad parlamendis nii kohusetriult, nii wiljakalt, nii usinaste, et ka kõige wirgemad meesjaadikud nende üle wõiwad kadest tunda.

Parlamentlik seaduseandmisetöö tehtakse, nagu teada, komisjonides. Seal töötatakse iga seaduseprojekt kõigis peenustest waikelt ja tõsijelt läbi. Soome maapäewal ei ole aga ühtegi komisjoni, milles ka maapäewaliikmeid-naisjaadikuid ei leiduks. — Üht maapäewa komisjoni kutsutakse seal „kõigesuuremaks komisjoniks.“ Seda peetakse just kui parlamendi kõige pühamaks paigaks, sest et neile, keda maapäew enese hulgast selle komisjoni liikmeteks walib, rohket küpsust ja suuri ettevalmistusi waja on. See on nimelt see komisjon, kes kõikide seaduseandliste ja rahaasjandusliste küsimuste üle oma arwamiisi awaldab ja neid läbi waatab. Ja jellesse komisjonisse waliti wiimasel korral: Hedwig Sulberg, Hilda Jatumi (kooliõpetajanna) Dagmar Deovius (põllutöölaine). Minni Turonen ja õmblejanna Aura Riiskinen. Et maapäew sinna kõige suuremasse komisjonisse need naisterahwad walis, ja pealegi nii mitu naisterahvast, siis on selge — pinedast peast ei teinud ta seda mitte: temal pidi nende tubliduse ja asjakohase küpsuse kohta juba vähemalt kindlat teadmist olema, kas nende poolt peetud kõnede wõi nende hulest ilmunud kirjatööde kaudu Böhhuseaduste-komisjonis töötas Ida Malle — lihttöölaine, pangakomisjonis õmblejanna Hilda Herrola. Sel arwe-komisjonis oli faks naisterahvast: Dr. phil. Thekla Altin ja potsepa naine Minni Rinerve (endine kõõgitüdruk). Tööliste-komisjonis töötasid kolm naisterahvast: Beera West (wabriku naisinspektor), Miina Sillanpää (endine teenijatüdruk) ja Hilja Pärjinen (endine kooliõpetajanna). Hariduse-komisjonis oli ka kolm

naisliiget: Dr. phil. Jenni Forselius, kiriklane, Hilda Rätikoski ja Luzia Hagman (ühiskeskooli naisdirektor); viimane nendest valiti ka komisjoni juhatajaks.

Naisjaadikud võtavad ka kõige maapäewa koosolekutest, töödest ja waielustest osa. Kõige enam astus wabriku naisinspektor Belt maapäewal üles, sest et wabrikute küsimus üleüldse ja tööliste küsimus iseäranis Soome maapäewal sagedaste arutamise all olivad. Eht Belt töölistesse puutuwates küsimustes küll mitte just nii kaugele ei lähe, kui sotjialistide programmi nõuab, mispärast sotjialistid tema wastu ka natuke tuskased on, siiski peawad nad teda wabrikutöölisesse puutuwates küsimustes suureks asjatundjaks ja „tõsiseks praktiliseks politikategelaseks“. Dubliks parlamendi töölisteks peetakse ka kiriklast Rätikoskit, olgugi, et tema mõnede erakondade filmawaate järele küll liiga „jumalafartlik“ olla.

Kõnelda püüdmise, asjus awaldas üks naisjaadik kirjatöö, milles tema arwudega ära näitab, kes rahwajaadikuteist maapäewal rohkem on kõneleminud: meeste- või naisterahwad? See naisterahwas oli kõik maapäewal peetud kõned stenogrammide pikkuses ära mõetnud ja kofku arwanud. Selle läbi tuli wälja, et naisjaadikud Soome maapäewal „waiksemad“ on olnud kui mehed — vähem kõnelesiwad. — 1907 aasta parlamenti kutsutakse Soome „paljukõne-parlamendiks“, sest millalgi ei ole maapäewal nii palju kõneldud kui nende kolme kuu wältusel, mis 1907 a. parlament elutjes. Dolles maapäewas oli 19 naisjaadikut, nemad kofku kõnelesiwud 210 korda ja nende kõnede stenogrammide pikkus on 2520 tšentimeetrit. Sga naisjaadiku kohta tuleb seega 11 kõnet, stenogrammi pikkuses 12 tšentimeetrit. Sga meesjaadiku kohta tuleb aga 16 kõnet ja 15 tšentimeetrit stenogrammis. Naisjaadikute arv Soome maapäewal on meesjaadikute arwuist kuni 11%, kuna nende kõned meesjaadikute kõnedeist ainult 7% (ütle ainult seitse protsenti) wälja teewad. 1908 maapäewal kõneles iga naisjaadik läbistiku ainult 5 korda ja stenogrammis tuli igaihe kohta 12 tšentimeetrit. Meesjaadikuteist aga kõneles iga-

üks läbistiku 12 korda ja stenogrammis tuleb igalihe kohta 14 tšentimeetrit.

Naisjaadikutest kõneles kõige enam Hilja Pärfinen: ta pidas 28 kõnet, mis stenogrammis kokku 519 tšentim. wälja teeb. Pärfineniist wähem kõneles Käfikoski — 23 kõnet — mõedu järele kokku 406 tšentim. Need kõige enam kõnelenud naisjaadikud aga on ses asjas nullid nende meesjaadikute kõrwal, kes 120 kuni 130 kõnet pidasiwad, millede stenogrammi pikkus 2900 — 3310 tšentim. on

Nii on naisjaadikud Soome maapäewal palju töötanud, aga wähე kõnelenud — meestega wõrreldes wähе. Nemat on enam asjalikud olnud ja ei ole mitte tahtnud rahwaasemikkude seaduseandlist tööd tühiste sõnakõlkjude merega üle ujutada.

Grafondade küsimuses hoitawad Soome naisjaadikud igaliis oma erakonna külge ja healetawad oma erakonna poolt: kiriklane kiriklaste, sotsialdemokrat sotsialdemokratide poolt jne. Aga üks küsimus on, milles kõik naisjaadikud ühes healetawad: see on laste kaitsemise küsimus. Laste parema ja suurema kaitse poolt on ikka kõik naisjaadikud, olgu nemad erakondlikult kiriklased, sotsialistid wõi muud. Nende eneste, s. o, naisterahwa kaitsemisesse puutuwates asjus aga healetasiwad nad igaliis oma erakonna meesjaadikutega ühes.

Nii palju Dr. Hurwitschi kirjast, mis kiri minewal apr. kuul ka Tall. Teatajas seisis.

Nõnda on naisterahwas Soomes enesest seaduseandlise tegewuse küsimuses kõige hiilgawama tunnistuse andnud.

Nii suure tähtjas töös, mis nii rohket küpsust ja nii rohket waimujõudu nõuab, kohe esimese samnu peal nii tubli, nii wiljakas, see wõiks kõik maailma naisterahwa waimutubliduse üle imestama panna. See on ühtlasi ka nii kõrgewäärtuslik, et meestesugu ise peaks igal pool naisterahwale enesega ühedigustult pakkuma ja ise teda enese kõrwale selle paiga peale tööle kutsuma, kust seltskonnale, riigile, rahwale eluseadusi ette kirjutatakse.

Niupikas pidi ka see Soome öde olema, kes sealse maapäewa nais- ja meesjaadikute kõned stenogrammi pik-

kufes ära mõdtis ja otstse tegi. Kuuima soo suu on nüüd laperweški? Rõdige rohkem kõneleja meesjaadik wirutas 3310 tšentimeetrit kõnet, kõige rohkem kõneleja naisjaadik ainult 319 tšentimeetrit! Naesterahwas töötab tähtsa töise töö juures kindla tõemeelega, täie hingega oma kohusetöest aru saades ja täie hingega sellele tööle truult olles. Meest aga — rohket protšenti meeste seas — tihtub eneseülisustamise ihk kiusama, sellest tõuseb tema hingele nii magus hais üles. Ja ta ei pörka mitte tagasi, oma kohusetunde tõtt selle ihke wastu natuke unustada, — natuke teda oma mina-jumalale ohwriks tuua: ta tahaks oma minaga nii palju, palju paista ja ta lasseb siis enesest nii suurt sõnadekõla väljakajada — sagedaste suurelt osalt paljas sõnadekõla.

Olgu siin weel paar märkust, mis naisterahwa eetikalistest väärtustest midagi räägiwad. Minewal talwel kuulutas Nikolai raudtee walitsus Peterburis, et tema paljude oma ametikohtade peale tahab naisterahwaid teenistusesse wõtta ja, nagu lehed seletasiwad, mõeldud iseäranis nende paikade peale naisterahwaid wõtta, kus rahaga tegemist on ehk raha lähidale puutuda wõib. Meesametnikkudega ei olla teewalitsus kudagi enam toime saanud. Kohusetunde ja truuduse puudus nende juures olnud nii suur. Esimese kuulutuse peale, nii seisis lehtedes, tulnud 1500 naisterahwast endid teenistusesse pakkuma.

Nüüd juwel jälle teatafiwad ajalehed, meie teedeministeriumil olla nõu käsil, raudteede peale naiskonduktorijid ametisse wõtta! Nendest teatawat paremat kohusetähtsust loota kui meeskonduktoridest. Wiimaste juures olla nimelt joomasõbrus, kaartimäng ja ebasõitjate wedamine wäga mooduks saanud. —

Nii näeme, et mees ennaft ainult oma enese inimliku väärtuse ja jõu juures tihti päris kimbatuses leiab olewat — weel enam — ta arwab naisterahwal seda väärtust ja jõudu nii kaunil mõedul enesest enam olewat, et ta oma kimbatuses tema juure abi otsima läheb, — aga waatke, õiguji ta temale selle väärtuse järele kudagi anda ei taha . . .

Augusti kuul 1911.

